

ПОДОРОЖІ РОДИНИ ВЕРБИЦЬКИХ-РЯБЧЕВСЬКИХ. НА МАТЕРІАЛАХ ІЗ ФОНДОВОГО ЗІБРАННЯ НІЕЗ «ПЕРЕЯСЛАВ»

Костенко Наталія Вікторівна

старший науковий співробітник

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», Україна

Родинний фотоальбом Рябчевських з фондової збірки НІЕЗ «Переяслав» налічує 89 світлин, більшість з яких наклеєні на паспарту із зазначеними назвами та координатами фотосалонів, в яких вони були виготовлені. Саме по цих бланках можна більш точно хронологічно та географічно визначити місце перебування членів родини в певні періоди.

Перше в Україні й Російській імперії взагалі фотоательє з'явилося в Одесі на вул. Поліцейській (тепер вул. Буніна, будинок не зберігся). 1843 року його відкрив художник Мюнхенської королівської академії живопису Філіпп Гааз. Портрет без розфарбування коштував 5 та 8 руб. сріблом, залежно від розміру, розфарбований - 12 та 15 руб. сріблом. За фунт хліба тоді платили 1,5 коп., за фунт яловичини - 3,5 коп.

1851-го харківський ювелір Василь Зайцев з'їздив до Парижу на Всесвітню виставку й побачив там фотопортрети. Придбав знімальну камеру, фотоматеріали й відкрив фотомайстерню в Харкові.

Перші фотосалони Києва почали з'являтися наприкінці 1840-х рр. Їх відкривали іноземці на час проведення в січні-лютому на Подолі щорічного Контрактового ярмарку. Туди з'їжджалися виробники й оптові покупці з усіх кінців Російської імперії й із-за кордону. Після вдалої оборудки одні й другі, зазвичай, прямували до фотосалону - залишити спомин про щасливу мить у житті. [12].

Про переїзди родини власників альбому можна дізнатися, переглянувши світлини із зазначеними містами та логотипами фотомайстерень, де робилися ці пам'ятні фото.

Відомо, що певний період Микола Юрійович Рябчевський вчителював у чоловічій гімназії м. Черкаси. Маємо чотири світлини з логотипом «Т. Семеновъ Черкаси», датовані 1894 р., але, нажаль, на сьогодні відомості про цей фотосалон відсутні.

Навідувалася родина і до Саратова. Маємо фото 1904 р. Лідії Юрїївни Рябчевської, зроблене в салоні «Фотографія В.Чеховскаго Саратовъ».

Купець II гільдії Василь Григорович Чеховський розмістив власне фотоательє за адресою «Немецкая улица, дом Кузнецова». А от світлина юних Колі та Марусі рябчевських датується 1906 р. та має логотип «Фотографъ Н. Л. Тираспольскій Саратовъ».

Тираспольський Нохім (Нухим) Лейбович (Наум Леонтійович) – (до 1860 - після 1917) - представник відомої фотографічної династії, діяльність якої простежується приблизно протягом 70 років. Його власні фотографічні заклади працювали протягом 30 років в 9 містах (іноді одночасно).

1861 р. - відкриває фотографічне заклад в Полтаві його батько, Лейба (Лев) Тираспольський.

1876 р. - Н.Л. Тираспольський відкриває фотографію в м. Миколаєві. Працювала недовго.

Близько 1878 р. - Наум Тираспольський відкриває салон в м. Херсоні, який залишається основним місцем його роботи. Заклад було закрито після 1900 року.

1880-і рр. - працюють фотографії в м. Полтаві та м. Єлисаветграді.

Початок 1890-х рр. - відкриває фотоательє в містах Саратові, Житомирі, Єлисаветграді.

1894 р. – організовує майстерню в м. Катеринославі. На момент її відкриття значиться Прилуцьким міщанином.

1902 р. - відкриває салон в м. Житомирі.

1902 р. - фотомайстерня в м. Саратові. Працювала до 1909 р.

1907 р. - прийнятий в число дійсних членів Російського фотографічного товариства (РФО).

1909 . - Н.Л. Тираспольський відкриває фотографію в м. Володимирі.

1909 р. – отримує у власність існуючу з 1858 р. «Фотографію Ейхенвальд» в м. Москві. З 1923 по 1930 рр. - власником цього закладу значиться вже його син Олександр Наумович Тираспольський.

22.05. - 01.07.1911 р - член журі 2-го конкурсу фоторобіт імені В.В. Баркова, проведеного РФО.

24.02.1916 р. - обраний членом комісії РФО по фотографуванню дітей-біженців.

02.11.1916 р. - обраний членом комісії з пошуку приміщення для РФО. [2]

Тим же 1904 роком датуються світлини родини Рябчевських, зроблених в майстерні «Художественная фотографія О.Ф. Германъ Уфа». Дещо несподівано «О.Ф. Германъ» виявився Ольгою Федорівною Герман, світлини з салону якої до цього часу зберігаються в родинних місцевих жителів.

Герман Ольга Федорівна, дворянка, Велика Казанська, 11 (будинок Софронової, проти Поліції)), колишня П.Л. Фон-Бергхольц), (негативи зберігаються з 1890 р). За іншою версією заклад належав Герман О.Ф. в 1896-1912 рр., а в 1912-1916 рр. – її сину Герман А.Л. Єдина (на початок ХХ століття) в Уфі художня фотографія (фотосалон). Удостоювалася нагородами на Всеросійській Московській фотографічній та інших виставках. Заклад виконував різноманітні роботи: портрети різних розмірів, копії з ікон, картин, географічних та інших карт, моментальну зйомку дітей. Майстер виробляв розмальовку фотографій акварельними та олійними фарбами. Було зроблено багато фотокарток з видами не тільки Уфи, а й багатьох місць губернії. Завжди були для продажу види міста, його околиць, Уралу і знімки народів, що населяють Уфимську губернію. [11]

Нажаль, на сьогоднішній день нічого невідомо про бердичівський період життя родини, але маємо п'ять світлин Миколи Юрійовича Рябчевського та дітей, які датуються 1899 та 1900 р. з написами на паспарту: «Фотографія Л. Клеймана» Кореспонд. журналу «Le monde illustre» въ Парижъ Бердичивъ, Белопольская ул. Костельный домъ», «I.F. Lilberberg Berdiczew», «Художественная фотографія РОЗЕНБОЙМА Бердичевъ» та «ФОТОГРАФІЯ КОНДЕ-МАРКВОТЪ-фонъ РЕНГАРТЕНЪ и МИКУНДЦКАГО» Бердичів, вул. Садова». Всі чотири фотосалони згадуються у довіднику Анатолія Попова «Російські фотографи (1839-1930)».

Дідусь та бабуся власниці альбому по батьковій лінії Марія Василівна та Юрій Олександрович Рябчевські тривалий час проживали в Одесі, тому після закінчення київської гімназії, отримувати подальшу педагогічну освіту Марію Рябчевську батьки відіслали саме туди.

«Маруся Рябчевська. 27-го апреля 1912 года въ день экзамена педагогіки.» - світлина з логотипом «Фотографія Б. Готлибъ Одесса. Угол Гаванной и Ланжероновск. Домъ Болпанова». Фотограф, одеський особистий почесний міщанин

Борис Хомич Готліб є рекордсменом за кількістю медалей на паспарту. Крім Почесного диплома виставки в Женеві (1889 р.) зображено ще 25 медалей виставок в Парижі, Тунісі, Брюсселі, Кельні, Люксембурзі, Лондоні і ін. Цікаво, що на паспарту більш пізніх фотографій, виконаних Готлібом, коли мода на медалі вже пройшла, зображені всі ті ж медалі, розташовані у вигляді намиста, але в зменшеному вигляді. Залишається додати, що Б.Ф. Готліб став одним із довгожителів фотографічної справи: його заклад проіснував близько 40 років. Спочатку воно розміщувалося на Дерибасівській і Гаванній, а потім - на Гаванній і Ланжеронівській, № 9 та іменувалося «Центральною» фотографією - очевидно, за географічною ознакою. Проживав фотограф в тому ж будинку. [3]

Орієнтовно 1910 роком датується чорно-біла світлина Колі Рябчевського з логотипом на паспарту ««Верещагинъ» Одесса» - на Рішельєвській, №22, між Жуковського і Кондратенко (Поліцейської, Буніна), з 1908 р розміщувалася фотографія під назвою «Верещагін», власником якої значився случький міщанин Мовша Абрамович Око. [4]

Родина дідуса Марусі Рябчевської Миколи Йосиповича Вербицького тривалий час проживала в Санкт-Петербурзі. Там же закінчили інститут шляхетних дівчат його доньки Катерина (в заміжжі Хлебнікова), Варвара та Софія. Багато фотографій було зроблено саме під час навчання погодок Варі та Соні. Так, чотири світлини дівчаток, які датуються другою половиною 1870-х років, створені в фотосалонах «Константинъ Шапиро». А от відоме зображення їх матері Марії Петрівни Вербицької (Левітової), копія якого зберігається і в музеї Велімира Хлебнікова в Астрахані, можна датувати з 1896 до 1900 р. – адже лише в ці роки салон працював за адресою «ST PETERSBOURG Grande Morskaia 12».

Костянтин Олександрович Шапіро народився в 1840 році в місті Гродно в бідній єврейській родині. Дитинство і юність пройшли в важких матеріальних умовах. З дитинства хлопчик тягнувся до освіти, любив сам складати вірші і малювати. Досягнувши юнацького віку, покинув будинок і відправився мандрувати по світу пішки. У 1868 році доля привела його до Відня, який в той час був «батьківщиною» багатьох нововведень в фотографії. Тут у Відні Костянтин Шапіро опанував найпередовішими навичками фотографічної справи. В кінці 1868 - початку 1869 року він з'явився в Петербурзі з надією відкрити власний фотографічний заклад.

Закони та порядки в Росії того часу були такі, що юнакові єврейської національності було неможливо відкрити власну справу: йому довелося прийняти православ'я, після чого йому дозволили відкрити фотоательє на Невському проспекті. Віденські уроки не пропали даром: «Світопис і Живопис К. Шапіро» було відзначено почесним дипломом на Всеросійській мануфактурне виставці 1870 року в Петербурзі за фотографічні портрети. Це була перша виставка фотографа. До 1879 року у Костянтина Шапіро знялася майже вся інтелігенція Петербурга і Москви. Протягом багатьох років фотоательє Шапіро знаходилося на Невському проспекті будинок №30. В кінці 1881 - на початку 1882 року ательє перемістилося в будинок №32 по Невському Проспекту (в будинок Римсько - Католицької церкви).

І в цей же час на звороті бланка разом з новою адресою з'являється запис "Фотограф Імператорської Академії Мистецтв". На Всеросійській Художньо - Промисловій виставці 1882 року в Москві К. А. Шапіро виступив з розгорнутою експозицією "Портретної галереї", де отримав бронзову медаль. За видання «Народного Пантеону» майстер був удостоєний великої срібної медалі (найвищої почесної нагороди за корисну працю) від Імператора Олександра 111 в 1883 році. У 1884 році на звороті бланків фотографа з'явилося повідомлення, що він був

учасником виставки в Мадриді. Помер Костянтин Олександрович Шапіро в Петербурзі в 1900 році. [10]

Ще одне фото юної Варі Вербицької було зроблено на початку 1870-х років в салоні «Фотографія А. Ясвоина». Абрам Ілліч Ясвоін, фотограф, з 1870 року працював керуючим в фотоательє Карла Андерсона на розі Невського проспекту і Малій Садовій вулиці. У жовтні 1872 року став власником фотоательє в будинку 20 на Великій Міщанській вулиці. У 1878 році отримав титул придворного фотографа Їх Імператорської Високості Великого князя Миколи Миколайовича (старшого) і великої княгині Олександри Петрівни. У листопаді того ж року Абрам Ілліч почав утримувати фотоательє в будинку 80/1 на розі набережної річки Мойки і Фонарного провулку. У літню пору майстерня фотографа працювала в Петергофі, на Санкт-Петербурзькій вулиці, в будинку Гербольда. У червні 1883 року свідоцтво на право роботи в майстерні в Петергофі отримала вдова фотографа Розалія Ясвоїна. Після закриття дачного сезону вона продовжила справу чоловіка в Санкт-Петербурзі, в майстерні на розі Фонарного провулку і набережної річки Мойки. [5]

Ще кілька фото Варі Вербицької в різні роки було зроблено в фотосалоні «Фотографії К. Андерсонъ». За зображеннями на бланках світлин, їх можна більш точно датувати з 1870 до 1872 рр. та з 1874 до 1878 рр. Дерптський підданий Карл Карлович Андерсон в 1869 році став власником двох майстерень в Санкт-Петербурзі: в будинку Ольсона на розі Садової і Гороховій вулиці, раніше в цьому будинку працювала майстерня Олександра Красильникова, і у дворі будинку Крамера у Аларчиного мосту в колишньому фотоательє Владислава Яковича Рейнгардта. 2 вересня 1870 року фотограф відкрив майстерню в будинку 56-8 на розі Невського проспекту і Катерининського провулка. До середини 1872 року керуючим в цій майстерні працював Абрам Ясвоін. 14 вересня 1872 Карл Андерсон відкрив ще одну майстерню, в будинку 4 на Офіцерською вулиці. У травні 1874 р. фотограф отримав право утримувати фотоательє в будинку 61 на Невському проспекті. Останній свій заклад Карл Карлович відкрив на розі Невського і Літейного проспектів в будинку 76/59 в другій половині 1878 р. Майже всі заклади Андерсона зачинилися на початку 1881 р., що пов'язують зі смертю власника. [1]

1892 р. Варвара Миколаївна зробила світлину на згадку в салоні «В. Класенъ». Німецький підданий зі Шверина Вільям Генріх Карл (Василь Іванович) Классен, фотограф, в довіднику на 1875 рік згадується як власник двох майстерень в Петербурзі: в будинку Лінг на розі Кадетської лінії і Двінського провулка і в будинку 34 на 7-й лінії Васильєвського острова. Майстерня «Классен, Штегеман і Ко» в будинку 34 на 7-й лінії незабаром була закрита. У листопаді 1881 року за фотографічні роботи для Імператорського Ермітажу Вільям Классен був удостоєний звання «Фотограф Двору Їого Імператорської Величності» з правом розмістити державний герб на вивісці фотоательє. [6]

Орієнтовно в 1894 році у фотосалоні «Фоторафія Ф.Фельбінгеръ» було зроблено світлину однорічної Марусі Рябчевської. Про цього майстра фотосправи відомо, що брауншвейгський підданий Фрідріх Фрідріхович (Федір Федорович) Фельбінгер в 1867 році став власником фотоательє в будинку Іванова на Невському проспекті. В цьому ж році Ф. Фельбінгер зробив фото десятирічного Великого князя Сергія Олександровича Романова, сина царя Олександра II. У травні 1874 року відкрив фотоательє у дворі будинку Бобкової на розі Середнього проспекту і 3-лінії Васильєвського острова. На початку 1880-х років став власником майстерні в будинку 12 на розі Великого проспекту і Великій Спаській вулиці. Майстерня Фельбінгера на Великому проспекті Петербурзької сторони працювала понад тридцять років. [9]

Клювер Карл Людвіг, бременський підданий. Без малого, тридцять років він буде служити Кліо - музи історії та фотографії.

У квітні 1866 він відкриває першу свою фотографію в Санкт-Петербурзі: в 5 кварталі Спаської частини в будинку Вонлярлярського, на розі Садової і Вознесенського проспекту. Сам він знімав, або працював запрошений фотограф, дізнатися поки не вдалося. Так само, як і не вдалося з'ясувати за які знімки він був удостоєний подяк від Його Імператорської Величності Государя Імператора і Великого Князя Миколи Миколайовича Старшого. Майже відразу ж на літографічних бланках з'являється напис - "Перша загальнодоступна фотографія" і навіть з тарифом на виробництво фотографічних портретів. У 1868 році змінився господар будинку (він став належати Варварі Сипягін), але не змінюється адреса на бланках. Так як спочатку Клювер використовував номер будинку, а не прізвище власника. У наступному, 1869 році, в роботі Клювера відбуваються значні зміни. На літній період він відкриває ще одну фотографію в Павловську на дачі Трібаудіно. А по поверненню в Петербург, Людвіг Клювер отримує дозвіл на відкриття фотографічного закладу в Ливарній частини по Басейній 2 в будинку Досса. Про що повідомляє в газеті "Петербурзький листок": "Поступаючись бажанням багатьох моїх замовників, мати ще фотографічне заклад в іншому кінці міста, я зважився придбати всім відому фотографію барона Клодта фон-Юргенсбург, на розі Ливарного проспекту і Басейній вулиці... Знову відкрито 11 вересня. «На наступний весняно-літній період 1870 Людвіг Клювер мав уже чотири закладу. Крім уже наявних, він відкриває фотографію в Царському селі в будинку Лютеранської церкви. Для сповіщення клієнтів він використовує всі той же «Петербурзький листок». До речі, він добре розуміє значення реклами, періодично захоплюючи бажаючих якимись новинками:

«Подарунки до Різдва. Портрети в рамках від 3 до 5 руб. Такі ж розфарбовані від 4 до 6 руб. Медальйони від 1 до 3 р. Візитні картки від 1 руб. І дорожче.».

«Новина! До майбутнього дня Св. Пасхи отримано з-за кордону великий вибір пасхальних яєць, пристосованих для вставки фотографічних портретів, і продаються разом з портретами замовників...».

«Портрети олійними фарбами всіх знаменитостей на замовлення - 15 р...».

«Портрети царської родини олійними фарбами по 20 р ...».

«Новина. Стереоскопічні види Шувалова, Озерков і околиць, чорні і розфарбовані.».

У 1872 році, під час будівництва ще одного будинку, змінюється нумерація. Тепер будинок Досса стає номером 4.

У наступному, 1873 році, Клювер змінює місце літнього перебування. Можливо, це пов'язано зі збільшенням конкуренції в Павловську і зрослим інтересом городян на північ, - до Парголово. У квітні в газеті "Петербурзький листок" з'являється оголошення, що крім Басейній та Вознесенського, він влітку фотографує в 1-му Парголові на власній дачі № 261. Цілком ймовірно, що знімав він сам, вивозячи сім'ю на літо. Саме завдяки цій інформації вдається більш точно датувати зображення юної Соні Вербицької - з 1873 до 1876 року, адже саме тоді на бланку Клювера з'являється ще одна адреса, він відкриває заклад на Великій Морській 13, куплене у Першакова. Фотографія пропрацювала три роки. У 1880 році у Л.Клювера перестає працювати заклад на Вознесенському 45, в цьому ж році на літо він вже виїжджає в Шувалово. На бланку поштова адреса був призначений: в Шувалове поблизу станції на Озері на власній дачі № 225.

У 1881 або 1882 році адресу дачі на бланках знову змінений, зазначено назву вулиці - Єлизаветинська. Можливо, що просто ділянки в Шувалово розбили на вулиці.

Остання зміна адреси сталося в липні 1884 року, коли заклад було перекладене ближче до ливарному, - в будинок Краєвського по Басейній 2. Фотографія пропрацювала до 1894 року. [7]

Нажаль, ще про багатьох майстрів фотосправи, чії роботи представлені у колекції світлин родини Вербицьких-Рябчевських з фондової збірки НІЕЗ «Переяслав» на даний час не вдалося знайти інформацію.

Список використаних джерел:

1. Авдєєв В.В. «Андерсон Карл Карлович». Вилучено з: <https://stereoscop.ru/photograph/андерсон-карл-карлович/>.
2. Бусигіна Н. «Тираспольський Нохім (Нухім) Лейбович (Наум Леонтійович)». Вилучено з: [http://tfde.dp.ua/тираспольський-нохим-\(нухим\)-лейбович](http://tfde.dp.ua/тираспольський-нохим-(нухим)-лейбович).
3. Краснова Єва, Дроздовський Анатолій «О чем рассказали паспорту». Вилучено з: <http://viknaodessa.od.ua/newspaper/news/?1449>.
4. Краснова Єва, Дроздовський Анатолій «Еврейские фотоателье старой Одессы». Вилучено з: <https://www.migdal.org.ua/times/90/16217/>.
5. Кузьмін В. «Ясвоин Абрам Ильич». Вилучено з: <https://stereoscop.ru/photograph/ясвоин-абрам-ильич/>.
6. Попов А.П. Российские фотографии (1839–1930): словарь-справочник : [в 3 т.]. – Коломна: Музей органической культуры, 2013. – Т. 2 : М–Я. –с. 252.
7. Разнообразие литографических бланков... Клювер Карл Людвиг. Вилучено з: <https://palex-spb.livejournal.com/1509.html>.
8. Угрюмова Вікторія «Мой Киев. Киевские фотографии». Вилучено з: <https://www.facebook.com/teresaradzivilla/posts/898021727069548/>.
9. Фельбингер Фридрих. Вилучено з: <https://stereoscop.ru/photograph/фельбингер-фридрих/>.
10. Фотограф Константин Александрович Шапиро. Вилучено з: <https://www.photographer.ru/resources/names/photographers/191.htm>.
11. Фотография (фотосалоны) в Уфимской губернии. Вилучено з: https://studopedia.ru/17_111921_iz-spravочноy-knigi-ufi--g.html.
12. Цалик Станіслав «Володимир Висоцький краще за всіх робив парадні портрети. Вилучено з: https://gazeta.ua/ru/articles/people-and-things-journal/_quotvolodimir-visockij-krasche-za-vsih-robiv-paradni-portretiquot/333832.